

ISSN 2424-3477
ISBN 978-9955-33-708-9

BIBLIOTHECA LITUANA IV: privačioji raštija ir egodokumentinis
paveldas / Private Writings and Egodocumentary Heritage
2017, p. 21–40



EGODOKUMENTŲ LEIDYBA LIETUVOJE 1991–2015 M.: VYTAUTO KUBILIAUS PUBLIKUOTI LAIŠKAI IR DIENORAŠČIAI

MARGARITA DAUTARTIENĖ

Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas,
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva. El. paštas margarita.dautartiene@kf.vu.lt

XX a. 10 dešimtmetyje Lietuvos visuomeniniame gyvenime vykę pokyčiai buvo lūžio metas leidyboje – šalia penkių valstybinių leidyklų savo veiklą pradėjo 480 komercinių leidybos įmonių. Lietuvos dėmesio centre atsidūrė individas, siekiantis savo egzistavimą skelbti kaip istorijos dalyvio, liudininko istoriją. Atgimimo pradžioje ypač suklestėjo autobiografinis rašymas, emocinis ir estetinis santykis su tikrove padidino egodokumentų svarbą. Taigi egodokumentų sklaida per tradicinę ir skaitmeninę leidybą tampa svarbia kultūrinės atminties saugykla, o individo raiška socialiniuose tinkluose jau virsta aktualia egodokumentikos sklaidos socialinėse medijose tyrimų tema. Pirmoje straipsnio dalyje autorė analizuoja tradicinės ir skaitmeninės egodokumentų leidybos Lietuvoje repertuarą, taip pat egodokumentikos raišką socialinėse medijose. Antroje dalyje kaip atvejį tiria tris publikuotas autodokumentines Vytauto Kubiliaus knygas: Lauksiu atsakymo: laišškai, novelės (2006); Dienoraščiai I dalis (1945–1977) (2006) bei Dienoraščiai II dalis (1978–2004) (2007).

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: tradicinė egodokumentų leidyba, repertuaras, skaitmeninė egodokumentų leidyba, sklaida socialiniuose tinkluose, Vytauto Kubiliaus egodokumentai, dienoraštininko portretas.

XX a. 10 dešimtmetyje Lietuvos visuomeniniame gyvenime vykę pokyčiai iš esmės transformavo valstybinės leidybos procesą ir literatūros lauką. Šalia 5 valstybinių leidyklų (*Vaga, Vyturys, Mintis, Mokslas,*

Šviesa) komercinę veiklą pradėjo daug privačių leidyklų, kurios žaibiškai reagavo į skaitytojų pageidavimą gauti tokių leidinių, kurie sovietmečiu nebuvo pasiekiami ar dėl ideologinės cenzūros nebuvo publikuojami. 1991 m. *Lietuvos spaudos statistika* pateikė duomenis apie 480 leidyklų ir leidybinių organizacijų¹ veiklą bei užfiksavo 2482 leidinius, 1992 m. – apie 486 leidyklas ir 2361 knygą², 1993 m. – apie 438 leidyklas ir leidybines organizacijas³ bei išleistas 2224 knygas ir brošiūras. Taigi lūžio metai leidyboje atvėrė galimybę Lietuvoje leisti egzodo rašytojų kūrybą, skaityti tremtinių, holokaustą išgyvenusių žmonių atsiminimus, dienoraščius, laiškus, susipažinti su grožiniais ir moksliniais prieškario ir tarpukario laikotarpio tekstais.

Straipsnio objektas – tradicinė bei skaitmeninė egodokumentų leidyba ir sklaida Lietuvai atgavus Nepriklausomybę. Siekinys – tiriant bendrąsias egodokumentų publikavimo ir sklaidos įvairiose medijose tendencijas bei Vytauto Kubiliaus publikuotus laiškus ir dienoraščius, atskleisti, kaip kito jų leidybos procesas XX a. 10 dešimt. – XXI a. 2 dešimt. pradžios Lietuvoje, ir koks V. Kubiliaus, dienoraštininko, portretas išryškėjo.

Atgimimo pradžioje autobiografinis rašymas ypač suklestėjo, nes laisvę atgavusios Lietuvos dėmesio centre atsidūrė individas, siekiantis savo *egzistavimą* pateikti kaip istorijos dalyvio, liudininko istoriją. Vytauto Kubiliaus žodžiais tariant, atsirado savotiškas fenomenas *rašantis žmogus*. Emocinis ir estetinis santykis su tikrove išplėtė egodokumentų svarbą. Neaktualizuoti simboliniai objektai, geografinės vietos, ritualai, tekstai ar atvaizdai tampa negyva medžiaga. Vokiečių mokslininkės Aleidos Assmann teigimu, „kultūrinė atmintis yra dviejų lygių: tai kaupiamoji atmintis ir funkcinė atmintis, o jų tarpusavio sąveika primena sceną ir užkulsius. Kaupiamojoje atmintyje saugomi sukaupti šaltiniai, objektai ir duomenys, nesvarbu, ar jie dabar reikalingi, ar ne. Funkcinė atmintis primena nedidelį rinkinį, kurį sudaro tai, ką visuomenė kaskart išsirenka iš savo praeities, atnaujinama dalį kultūrinių tradicijų. Taigi žinių perkėlimas į raštą nėra vienakryptis

1 *Lietuvos spaudos statistika*: 1991. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1993, p. 7–24.

2 *Lietuvos spaudos statistika*: 1992. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1993, p. 7–24.

3 *Lietuvos spaudos statistika*: 1993. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1994, p. 9–23.

procesas – grįžtamasis ryšys jį sieja su žmonių atmintimi ir pakartotiniu žinių įsisavinimu⁴. Vadinasi, egodokumentų sklaida per tradicinę ir skaitmeninę leidybą tampa svarbia kultūrinės atminties saugykla. Be to, būtina turėti galvoje, kad individo raiška socialiniuose tinkluose jau virsta aktualia egodokumentikos sklaidos socialinėse medijose tyrimų tema.

Egodokumentų leidybos analizei skirtų mokslinių darbų nedaug. Leidybos situacija sovietmečiu įvairiais pjūviais analizuojama tokiose knygos kaip: Aleksandro Žirgulio *Tekstologijos bruožai* (1989); *Istorinės prozos byla* (sud. Liudvikas Gadeikis) (1988); *Rašytojas pokario metais: dokumentų rinkinys* (sud. Laima Arnatkevičiūtė, Jolanta Barkauskaitė, Rūta Brūzgienė ir kt.) (1991); *Rašytojas ir cenzūra* (sud. Arvydas Sabonis, Stasys Sabonis) (1992); Jono Čekio *Knygos kūrėjų talkoje: atsiminimai* (1995). Pastaruoju metu šia tema išleista monografijų: Loretos Jakonytės *Rašytojo socialumas* (2005); Neringos Markevičienės *Balio Sruogos kūrinio „Dievų miškas“ rašymo ir redagavimo istorija* (2014). Itin įdomus leidybos tyrėjams Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto veikalas *Nevienareikšmės situacijos: pokalbiai apie sovietmečio literatūros lauką* (sud. Rimantas Kmita) ir didelės dalies pokalbių telkinys instituto interneto svetainėje http://www.llti.lt/lt/literaturos_laukas_sovietmečiu. Aktualėja diskusijos ir apie palikimo leidybą. Akademinių raštų leidybos klausimai nušviesti straipsnyje *Leisti ar paleisti?* (apskritojų stalo diskusiją apie lietuvių literatūros klasiką, akademinius raštus ir kita žr. *Colloquia*, 2012, Nr. 29, p. 170–183). Vilniaus universiteto mokslininkai tyrimus apie egodokumentų leidybą skelbia mokslo žurnale *Knygotyra*. Apie skaitmeninę Lietuvos ir pasaulio leidybą šiame žurnale paskelbta straipsnių, kaip antai: Nr. 55 – Rimantės Kisieliūtės *Skaitmeninių leidinių leidybos perspektyvos akademiniame leidykloje: Lietuvių kalbos instituto atvejis* (Nr. 59); Arūnas Gudiničius publikavo straipsnį *Skaitmeninė knyga ir jos raida*. Minėtas autorius taip pat apsigynė disertaciją *Skaitmeninės knygos kokybė vartotojo požiūriu*. Organizuojamos ir mokslinės konferencijos, pavyzdžiui: 2013 m. įvyko konferencija *Tradicinė ir skaitmeninė knyga mažoje šalyje: patirtys ir perspektyvos* (pagal šios konferencijos pranešimus parengti

4 ASSMANN, Aleida. 2011. Prisiminimai ir atmintis. *Bernardinai*. [Interaktyvus] (žiūrėta 2015-09-10). Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-09-aleida-assmann-prisiminimai-ir-atmintis/62370>.

straipsniai publikuoti *Knygotyroje* Nr. 62⁵); 2015 m. suorganizuota tarptautinė konferencija *Mažumų knyga: istorinės patirtys ir šiandienos raiškos globaliame pasaulyje*.

Straipsnio autorės įsitikinimu, egodokumentų (atsiminimų, laiškų, dienoraščių, autobiografių) kaip kultūrinės atminties telkinio sklaida Lietuvoje yra svarbi ir skaitytojams, ir kultūros bei literatūros tyrėjams.

Vytautas Berenis teigia, kad „egodokumentikos tyrimai suteikia galimybių *išgryninti* savitą epistolinį šaltinį, atkurti autentiškesnę istorinės asmenybės ir socialinės grupės vaizdą. Pripažįstant egodokumentikos – ir lituanistinės, ir kitakalbės – mokslinės analizės stygių, šios krypties tyrimai Lietuvoje turi geras plėtotės perspektyvas“⁶.

Pirmoje straipsnio dalyje autorė analizuoja tradicinės ir skaitmeninės egodokumentų leidybos repertuarą, taip pat egodokumentikos raišką socialinėse medijose. Antroje dalyje tiriamos trys publikuotos autodokumentinės V. Kubiliaus knygos: 2006 m. Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleista laiškų knyga *Lauksiu atsakymo: laiškai, novelės*, 2006 m. ir 2007 m. Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto išleistų *Dienoraščių* I (1945–1977) bei II (1978–2004) dalys. Pradėjusi tirti Vytauto Kubiliaus egodokumentus, autorė analizuoja jau spaudai parengtus tekstus, taip pat remiasi atsiminimų apie literatūros mokslininką knyga *Nepaklūsęs laikui* (2011). Tiriant *de visu* publikuotus laiškus (416) ir dienoraščio tekstus, siekiama išsiaiškinti šių autodokumentų publikavimo aplinkybes ir atskleisti egodokumentų naratoriaus paveikslą.

EGODOKUMENTŲ LEIDYBA XX A. 10 DEŠIMT. – XXI A. 2 DEŠIMT. PRADŽIOJE

Tradicinės egodokumentų leidybos tendencijos

Kaip jau buvo minėta, visuomeniniai pokyčiai mūsų šalyje persikėlė ir į leidybos lauką. Apie pasikeitimus, kurie iš esmės pakeitė ir rašytojo vai-

5 KNYGOTYRA, t. 62. Vilnius, 2014. 316 p. ISSN 0204-2016

6 BERENIS, Vytautas. Egodokumentų tyrimai: ištakos, metodai, perspektyvos. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, 6. Vilnius: LKTI, 2015, p. 90.

dmenį visuomenėje, rašo literatūrologė Loreta Jakonytė monografijoje *Rašytojo socialumas*⁷. Daugelis žinomų rašytojų pasitraukė į Sąjūdžio „frontą“, nes ten jų nuomonė visuomeninių pokyčių erdvėje reiškė labai daug, jie buvo autoritetai, tačiau literatūroje kūrėjai ėmė prarasti savo pozicijas ir leidyklos dėl sovietinės autorių praeities nebesiėmė leisti jų grožinių kūrinių. Tačiau XX a. 10 dešimtmėtis buvo pats palankiausias laikotarpis leisti memuarus, dienoraščius, publikuoti epistolinį palikimą, autobiografijas, kitus egodokumentus. Individo likimas ir patirtys tuo laikotarpiu buvo svarbios visoje laisvėjančioje Europoje.

Vokiečių literatūrologės Aleidos Assmann manymu, „*funkcinė* atmintis priklauso individui, grupei ar institucijai; stengiasi susieti praeitį, dabartį ir ateitį; atrenka, ką atsiminti, o ką pamiršti; perteikia vertybes, apibrėžiančias tapatumą ir veiklos normas. *Saugomoji* atmintis nesusijusi su individu, grupe ar institucija, vienos medialios jos laikmenos gali būti pakeistos kitomis; praeitį radikaliai atskiria nuo dabarties ir ateities; nedaro atrankos, viskas vienodai svarbu; liudija tiesą, suspenduoja normas ir vertybes“⁸.

Išplėstiniame Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos 1991–2015 m. išleistų knygų, egodokumentikos leidinių kataloge (*libis.lt*) pateikiami tokie statistiniai duomenys: per 1991–2015 m. laikotarpį užregistruota 1000 atsiminimų leidinių, 122 laiškų knygos, 167 dienoraščių įrašai. Atlikus repertuaro analizę, paaiškėjo, kad galima suskaičiuoti apie 800 memuaristikos kaip egodokumentų knygų pavadinimų, apie 140 dienoraščių ir apie 100 laiškų pavadinimų.

Egodokumentus galima klasifikuoti pagal žanrą, t. y. skiriami: autoriai atsiminimai, kitų bendraautorių parengti atsiminimai, laiškai, dienoraščiai, užrašai, autobiografijos ir kt.

Egodokumentus skirstome ir pagal leidinio parengimą spaudai bei adresatą, būtent: populiariusis leidimas, mokslinis leidimas, mokslinis tęs-

7 JAKONYTĖ, Loreta. *Rašytojo socialumas. Lietuvių rašytojų savivoka XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. 88–105.

8 ASSMANN, Aleida. *Erinnerungsraum. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses*, München, 1999, S. 133. Cituojama iš str.: GRIGORAVIČIENĖ, Erika. Sovietmečio atminimo erdvės: menas ir memuarai. In: *Ars memoriae: atmintis – dailės funkcija ir tema (XVIII–XXI a.)*. Dailės istorijos studijos Nr. 3. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2008, 11 nuoroda.

tinio leidinio (raštų tomo, skirto laiškam, užrašams ir pan.) parengimas, šaltinio publikacija, faksimilinis leidimas.

XX a. pab.–XXI a. 2 dešimt. pradžios pasaulio knygų rinkoje paplito politikų, generolų, eilinių karių, kino, teatro aktorių, populiariosios muzikos žvaigždžių, valstybės veikėjų, *gangsterių* memuarai. Kartais tokie literatūriniai atsiminimų tekstai yra sukurti tam darbui pasitelktų literatų, žurnalistų. Redaktoriai nesunkiai atpažįsta, kad kai kurie atsiminimų „ autoriai “ memuarus rašo ne patys, o samdo „ rašytojus “. Tad atsiminimus rengiant spaudai leidėjui tampa aktuali autorystės ir teksto autorizavimo dilema. Taip buvo „ parašyti “ Galinos Dauguvietytės prisiminimai *Perpetuum mobile* (sud. Inga Liutkevičienė) (2002), *Post scriptum* (2006), *Dialogai su savimi* (2010). Autorė ne tik vaizdžiai pasakoja savo gyvenimo istoriją, bet ir prisipažįsta skaitytojams: „ Ar kada pagalvojote, kad žmogaus gyvenimas gali būti matuojamas... garso kasetėmis. Visas Galinos Dauguvietytės gyvenimas tilpo į 20 kasečių “⁹.

Skaitytojams patinka išgyventi žymių aktorių, dailininkų, rašytojų, muzikų, kino žvaigždžių, politikų likimą, emociškai su jais susitapatinti. Reklamuoti tokias knygas labai paranku, nes leidėjas susitikimuose su skaitytojais, medijose gali tiesiogiai pristatyti atsiminimų autorius bei „ veikiančius “ knygos herojus, be to, pirkėjai iš viršelio lengvai sužino apie turinį. Meninis populiaraus šių dienų herojų atsiminimų knygos pateikimas turi atitikti svarbiausius reklamos reikalavimus: turi būti matomas autoriaus atvaizdas, gali būti ir kietas, ir minkštas įrišimas, parenkamas kuo puresnis leidinio popierius, dedama daug nuotraukų.

Išanalizavę 15 leidyklų repertuarą galime pateikti pagrindines tendencijas. Leidykla *Alma littera* leidžia žinomų asmenybių atsiminimų knygas, tačiau tai yra populiarius egodokumentų leidimas. *Libis.lt* kataloge fiksuojami 7 įrašai, tačiau išanalizavus repertuarą tikslinga kalbėti apie 5 knygas. Leidyklos *Tyto alba* repertuare yra 9 atsiminimų leidiniai ir 6 dienoraščių knygos. Ypač populiari kadenciją baigusio prezidento Valdo Adamkaus dienoraščių knyga *Paskutinė kadencija* (2011). Užfiksuotos penkios jos lai-

9 LIUTKEVIČIENĖ, Inga. Įvadas. IŠ DAUGUVIETYTĖ, Galina. *Perpetuum mobile*. Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 9.

dos, tiražas – 40 000 egzempliorių. Egodokumentų knyga *Pareigos, kurios nesibaigia. Dienoraščiai* (2015) išleista 5 000 egzempliorių tiražu.

Egodokumentinių knygų siūlo Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. Minėtame kataloge užfiksuoti 23 atsiminimų įrašai. Išanalizavus turinį kaip egodokumentiką galima išskirti 19 knygų. Ši leidykla yra publikavusi 6 laiškų knygas ir 8 dienoraščių leidinius.

Leidykla *Baltos lankos* leidžia atsiminimus, rengia ir egodokumentų, laiškų knygas (išleistos 2 knygos), yra paskelbtos 4 dienoraščių publikacijos. Leidykla *Mintis* minėtu laikotarpiu parengė 10 atsiminimų knygų, keletą laiškų publikacijų, *Scena* skaitytojams pateikė apie 10 atsiminimų ir dienoraščių leidinių.

Leidyklos *Versus aureus* repertuare yra 7 atsiminimų knygų, kelios laiškų publikacijos iš egzodo archyvų, taip pat dalis Mykolo Riomerio *Dienoraščių*, kurie išleisti kartu su Lietuvos istorijos institutu. Leidykla *Vaga*, iki buvo privatizuota, egodokumentus leido raštų tomuose, vėliau, perorganizavus redakcinį planą, apskritai atsisakė palikimo ir tekstinių egodokumentų leidybos. Beje, šios leidyklos redaktorių ir tekstologų mokykla padeda kitoms leidykloms rengti egodokumentus spaudai.

Reikšmingas yra egodokumentikos leidinių repertuaras, kurį pateikia mokslo institucijos, institutai, muziejai, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, leidyklos, kurios leidžia mokslinę literatūrą.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas rengia akademinių raštų ir palikimo dokumentų publikacijas. Institutas, perėmęs darbus iš *Vagos* leidyklos, tęsia V. Mykoliaičio-Putino, S. Čiurlionienės-Kymantaitės, Vaižganto, S. Daukanto, M. Valančiaus, A. Baranausko, I. Šeiniaus raštus. Rengiamos ir skelbiamos šaltinių publikacijos.

Lietuvos istorijos institutas taip pat rengia mokslinius egodokumentikos leidinius, bendradarbiauja su leidyklomis *Mintis*, *Versus aureus*, *Baltos lankos*.

Lietuvoje steigiami ir specializuotų leidyklų. 2009 m. Kaune įkurta leidykla *Vox altera*, kurios tikslas – spausdinti atsiminimus apie karą ir karo istoriją. Nuo 2009 iki 2015 m. išleista keliolika XX a. karuose dalyvavusių karių atsiminimų, taip pat lietuvių autorių knygų apie XXI a. karines misijas. Šios leidyklos knygos turi aiškų adresatą – karo istorija besidominčius skaitytojus.

Į egodokumentikos leidybą įsijungė leidykla *Aukso žuvis* (įkurta 2011 m.). 2015 m. pasirodė du projekto *Nematoma sovietmečio Lietuvos visuomenė: neformaliųjų sisteminių ir nesisteminių tinklų skirties peržiūra* šaltinių leidiniai.

Versmės leidykla egodokumentus publikuoja atsiminimų žanro knygų pavidalu (pavyzdžiui, Irenos Antaninos Suveizdienės knyga apie savo giminę¹⁰), autodokumentikos kaip epochos liudijimų esama ir solidžiuose leidiniuose apie Lietuvos valsčius bei miestelius.

Reikia paminėti, kad 15 atsiminimų, dienoraščių leidinių publikavo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras. Tai svarbūs šaltiniai tiriant gyventojų pasipriešinimą okupantams ir likimą tremtyje.

Taigi tradicinės egodokumentikos leidybos lyderė kalbant apie mūsų šalies leidyklas yra Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. Ištyrus repertuarą, aiškėja, kad Lietuvos leidėjai leidžia daugiausia lietuvių autorių egodokumentiką. Iš verstinės egodokumentikos išleista tiek leidinių: 3 iš lenkų ir viena iš baltarusių kalbų versta atsiminimų bei laiškų fragmentų knyga (tai Teodoro Jevlašauskio atsiminimai, versti iš senosios gudų kalbos. Šią knygą Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido 1998 metais), taip pat 5 atsiminimų knygos, verstos iš prancūzų kalbos.

Skaitmeninė egodokumentų leidyba

Egodokumentų skaitmeninimas ir skaitmeninė leidyba Lietuvoje įsibėgėja palaipsniui. Štai naudojantis e. paveldo prieiga galima rasti dominančių egodokumentų. Vykdam projektą *Lietuvos egodokumentinis paveldas* (LEGODOK), sukurta internetinė svetainė adresu <http://legodoc.lt>; metaduomenimis (bibliografiniais ir archyviniais įrašais) pildoma duomenų bazė; tikslinama sukaupėtų duomenų išvesties svetainėje struktūra; rengiamos šaltinių publikacijos (pateikiamos 6 šaltinių publikacijos). Čia reikia priminti ir apie skaitmeninę Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bazę adresu http://www.llti.lt/lt/literaturos_laukas_sovietmeciu. Tačiau duomenų apie skaitmeninę leidybą yra mažai. 1991–2015 m. laikotarpiu *libis.lt*

10 SUVEIZDIENĖ, Irena Antanina. *Tikroji Kovalevskių Kovaliauskų Kavaliauskų giminės istorija*. Vilnius: Versmė, 2013.

katalogas kaip elektroninius išteklius pateikė 6 atsiminimų žanro knygas. O štai dienoraščių paieška apribota tik vienos pozicijos – tai elektroninė knyga *Annos Frank (1929–1945) dienoraštis*, kurią 2012 m. išleido leidykla *Alma littera*. Autobiografių bei šaltinių publikacijų nefiksuojama. Skaitmeninių leidinių galima rasti elektroniniame *Knygų klubo* knygyne¹¹.

Paieškojus informacijos apie audioknygų repertuarą internetinėje egodokumentų parduotuvėje *manoknyga.lt*, įsitikinta, kad siūloma kito kio žanro garsinių knygų (pavyzdžiui, 3 *audioknygos apie pinigų, Stiprios mintys virsta pinigais, Pinigai – mano talentas*). Internetinėje parduotuvėje *knygos.lt* egodokumentikos tarp skaitmeninių knygų nerasta.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, vyksta egodokumentikos perkėlimo į socialinius tinklus procesas. Tai susiję su „įtinklintos visuomenės“ veikla¹² puoselėjant kultūrą. Estų mokslininkė Eda Kalmre, tyrinėjanti atsiminimus kaip naratyvinės kultūros žanrą, pateikia tokį pavyzdį: „Mūsų laikais fotografavimo / fotografijų kultūroje vis didėja paskata atlikti vaizdinio ir jausminio pasaulio ryšių, susietų su atmintimi ir prisiminimais, tyrimus. Kad ir todėl jog techninės interneto galimybės šiame procese leidžia dalyvauti akivaizdžiai dideliame žmonių skaičiui.“¹³ Aišku ir tai, kad tinklaveikos erdvėje gausu vartotojų, pageidaujančių neatlygintinai savo reikmėms keistis suskaitmenintais ištekliais, kartu ir egodokumentais. Tačiau būtina atsižvelgti į klausimus, susijusius su autorių teisėmis, ir kartu gerbti leidėjus, kurie investuoja į skaitmeninę leidybą.

Lietuvoje taip pat turime tinklaraščius, kuriuose kaupiami autodokumentikos telkiniai: įamžinama asmeninė patirtis, susijusi su kelionėmis, maisto gaminimu, pasakojama, kaip auga, emociškai bręsta vaikas, kaip elgiamasi, kai dėl drabužių gausos lūžta spinta ir pan. Tačiau nagrinėjant leidybos procesus, straipsnio autorei įdomesni tinklaraštininkai, triūsiantys literatūros lauke. Poetas ir vertėjas Marius Burokas su kolegomis Egle Kačkute, Laimantu Jonušiu skaito ir rekomenduoja vertingas, geras

¹¹ Prieiga per internetą <https://knyguklubas.ekps.lt/>.

¹² Plačiau žr. SAVICKA, Aida. *Įtinklinta visuomenė: vientisumo problema*. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*. Vilnius: LKTI, 2011, Nr. 1, p. 50–62. Taip pat SAVICKA, Aida. Šiuolaikinės bendruomenės sampratos transformacijos. Vilnius: LKTI, 2014, Nr. 4, p. 142–159.

¹³ Prieiga per internetą <http://ajapaik.ee>, taip pat galima pažiūrėti adresu <https://www.facebook.com/ajapaik?fref=ts> [žiūrėta 2015 09 04].

knygas (prieiga internete *knyguziurkes.wordpress.com*). Literatūros mokslininkas, buvęs žurnalistas ir radijo laidų *Akiračiai* redaktorius Virginijus Gasiliūnas nuo 2009 m. rašo ir skelbia savo dienoraštį (prieiga internete *virginijusg.blogspot.com*). Jame autorius fiksuoja pokalbius, asmeninę patirtį, susijusią su literatūra, įvairiais kultūros reiškiniais. Šio tinklaraštininko autodokumentų statistika įspūdinga: nuo 2009 m. iki 2015 m. rugsėjo pradžios sukurti 775 egotekstai. Beje, 2013 m. V. Gasiliūnui Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas įteikė V. Kubiliaus vardo metų kritiko premiją.

VYTAUTO KUBILIAUS PUBLIKUOTI EGODOKUMENTAI

Dienoraščių ir laiškų kelias iki spaudos

Kaip teigia įvadinio *Dienoraščių* straipsnio *Egoteksto universalumas* autorė Jūratė Sprindytė, „1998 m. vasarą, kraustydamasis iš keturių kambarių buto į dviejų, Kubilius pats dienoraštyje konstatavo, kad knygas dovanaoja Vytauto Didžiojo universitetui, laiškus – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui, keturis maišus „užrašų, vokelių ir raštų“ išmeta į šiukšlių sunkvežimį, o apie dienoraštį aiškiai pasako, kad norėtų jį sunaikinti. Galbūt nespėjo to padaryti dėl tragiškos žūties 2004 m. vasario 17 d.“¹⁴ Taigi tik mokslininko našlės literatūrologės Janinos Žėkaitės rūpesčiu mus pasiekė *Dienoraščių*¹⁵ tekstai su paaiškinimais ir tokiam žanrui būtiniais knygos rengimo elementais. Būtent J. Žėkaitė 2006 m. sudarė V. Kubiliaus egodokumentų knygą *Lauksiu atsakymo: laišškai ir novelės*¹⁶ ir kruopščiai parengė komentarus bei paaiškinimus.

V. Kubilius dienoraščius rašė bemaž penkiasdešimt metų, todėl šiuose egodokumentuose, kaip ir 416-oje paskelbtų laiškų, atsispindi kelių isto-

14 SPRINDYTĖ, Jūratė. Egoteksto universalumas. In: KUBILIUS, Vytautas. *Dienoraščiai 1945–1977*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 7. Toliau naudojama santrumpa D., d. 1.

15 KUBILIUS, Vytautas. *Dienoraščiai 1978–2004*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. Toliau naudojama santrumpa D., d. 2.

16 KUBILIUS, Vytautas. *Lauksiu atsakymo. Laiškai, novelės*. Sud. Janina Žėkaitė. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006. Toliau naudojama santrumpa L.

rinį laikotarpį realijos, kultūros įvykiai, detalės, atsiskleidžia žmonės ir jų laikysena konkrečiu istoriniu laikotarpiu. Nors pasirodė monografijų, publikacijų, sovietinio literatūros lauko tyrimų, leidėjų straipsnių, atsiminimų, apie leidyklų ir redakcijų darbą sovietmečiu ir jau daugiau kaip du dešimtmečius besitęsiančiu laisvės ir demokratijos laikotarpiu, šiuo metu tik pradėdama tuo domėtis detaliau. V. Kubiliaus egodokumentai labai svarbūs kaip jo gyventos epochos liudijimas, tačiau jie dar laukia, kol bus ištirti¹⁷. Dienoraštininkas pats aktyviai dalyvavo leidybos sferoje. Viena vertus, V. Kubilius, rašydamas vidines recenzijas leidykloms, tardamas žodį redakcinėse kolegijose, norėdamas ar ne, dalyvavo formuojant sovietmečio literatūros lauką. Kita vertus, jam pačiam kaip mokslininkui teko susidurti su cenzūra ir neperžengiamu spaudos, ideologijos draudimu. Tai jis išgyveno labai skaudžiai, tam tikram laikui atidėjo į šalį ir dienoraščio rašymą, o mintis reiškė laiškuose bendramoksliams ir artimiems kolegoms.

Vienas V. Kubiliaus dienoraščio pluoštas buvo rastas tarp kitų popierių. Dar viena dalis atsitiktinai rasta našlės sodo namelyje tarp nušiuusių aplankų, į kuriuos anksčiau autorius dėjo tekstus savo studijoms *Julius Janonis, Revoliucinė lietuvių poezija, Lietuvių literatūros istorija*. Gali būti, kad dienoraštininkas slėpė tekstus nuo saugumo darbuotojų (apie tai užsimenama 1968 m. įrašuose).

V. Kubiliaus dienoraštis pradėtas rašyti 1945 m. rugsėjo 3 d., kai jis dar mokėsi Biržų gimnazijos baigiamojoje klasėje, ir su įvairiomis pertraukomis tęstas iki pat mirties. Paskutinis įrašas jame padarytas 2004 m. sausio 2 d., beje, susijęs su leidyba: „Išėjo knyga. Kažko laukei ir vėl esi tuštumoje. <...> Taip ir matai – senatvę atslinkusią. Ji nieko nebesiūlo, tik siurbia iš tavęs jėgas ir norą gyventi. Kartais galvoji – kad tik greičiau.

17 SPRINDYTĖ, Jūratė. Vytauto Kubiliaus savivokos konfliktas: tarp metodologijos ir kūrybiškumo. In: *Colloquia*, 2007, Nr.19, p. 80–90; BALIUTYTĖ, Elena. Laiko įkaitė ir partnerė: Lietuvių literatūros kritika 1945–2000. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 188–211; JURGUTINĖ, Aušra. Kritikas romantizmo spąstuose. In: *Colloquia*, 2006, Nr. 17, p. 11–42; TŪTLYTĖ, Rita. Neeksponuojama tradicija šeštojo–devintojo dešimtmečio lietuvių literatūros moksle. In: *Literatūra*, t. 39–42 (1), 2000, p. 11–12, p. 19; PELURITYTĖ, Audinga, Vytauto Kubiliaus kritikos tekstų poetika. In: *Colloquia*, 2006, Nr. 17, p. 43–54; GLINSKIS, Rimantas. *XX amžiaus lietuvių dienoraščiai: Tarp literatūros ir dokumento*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 130.

Dar vis skaitau, kažką bandau rašyti, bet žinau, kad tai nebereikalinga. Jau nebeatitinku šio laiko, kažko esminio neturiu, tik išskaitytas idėjas“. Maždaug iki 1964 m. dienoraštis skirtingu rašalu buvo rašomas įvairiausiuose sąsiuvinuose, bloknoduose. Vėliau autorius pradėjo rašyti lapeliuose, suplėšytuose panaudoto A4 formato popieriaus gabalėliuose. Raštas labai sunkiai įskaitomas. Apie 1978 m. pasitaiko ir mašinėle spausdintų tekstų, vėlesni įrašai taip pat įvairaus formato, išsklaidyti po užrašų knygeles ir pan. Taigi „geriausiai pažindama Kubiliaus braižą ir nepaisydama rimtų regėjimo problemų, Žėkaitė iššifravo ir perrašė viską savo ranka, kad būtų galima surinkti kompiuteriu (ji pasirūpino ir gana išsamiais kai kurių realijų komentarais).“¹⁸

Rengdami spaudai *Dienoraščius* Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkai kartu su šeimomis kėlė klausimą, ar ne per anksti jų publikuoti, ar nereikėtų kupiūruoti pasikartojančių vietų. Prisimenant J. Žėkaitės pastangas ir netikėtą mirtį 2006 m., galima sakyti, kad darbas atliktas laiku.

Filosofas Arūnas Sverdiolas teigia, kad „kultūros rašymas yra savotiškas reikšmių ansamblių gyvenimo užtikrinimo, praeities reikšmių ansamblių gyvenimo užtikrinimo, praeities sudabartinimo būdas. Rašyti kultūros istoriją – reiškia leisti jai prabilti“¹⁹. Egodokumentai skaitytojui suteikia galimybę praeities tekstus skaityti kaip dinamišką, nuolat kintantį istorinį šaltinį.

Dienoraštininko portretas

Dienoraštininko autoportretas daugeliui pažinojusių V. Kubilių gali pasirodyti labai netikėtas. Literatūrologas, viešumoje būdavęs pakilios nuotikos, bandęs kurti neformalią aplinką, nevengęs ironijos, iš egodokumentikos atsiskleidžia kaip labai jautri, linkusi į savigraužą asmenybė, dėvinti gynybinę kaukę tiek sovietmečiu, tiek ir Sąjūdžio, Piliečių chartijos veiklos metais. Laiškų knygoje *Lauksiu atsakymo* 1945 m. laiške Kaziui Grigui V. Kubilius prisipažįsta: „Mane jau įtraukė į literatus. Vėl kombinuoju

18 SPRINDYTĖ, ten pat, p. 8–9.

19 SVERDIOLAS, Arūnas. Figūros ir balsas. In: KAVOLIS, Vytautas. *Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje*. Vilnius: Lietuvos kultūros institutas, 1992, p. 11.

programas, vaikštau su užsisvajojusia fizionomija.²⁰ Tačiau 1965 m. *Dienoraščiuose* jis gana jausmingai prisipažįsta: „<...> viską sukaustau planu, programa, o nuo to tik pats kenčiu, tik pats nematau nieko aplinkui, tik skęstu nuovargy. Tai mano didžiausia bėda ir yda.“²¹ 1973 m. balandžio 3 d. įrašas yra toks: „Aš narsinuosi, bet tai labai mažai padeda. Jaučiu nervų skaidulas išilgai rankų ir kojų. Galvoje – sunkumas. <...> Nepavyksta man atsiriboti, pereiti į nuošalę. Aš per daug iš arti stebiu, per daug svarstau.“²² O štai citata iš 1974 m. liepos 25 d. teksto: „Bet koks baisus nekompromisinio žmogaus likimas! Koks malūnas, koks kaulų trupinimas, koks likimų laužymas.“²³

Skaitant *Dienoraščius* aiškėja, kad debiutavęs autorius gana natūraliai priėmė „kovingos“ kritikos nuostatas, jog literatūra gali reformuoti gyvenimą, o kritika – pačią literatūrą. Kartu pabrėžiama pozicija „[d]ariau iki tuo metu maksimaliai leistinos ribos“²⁴ ir neišvengiama savicenzūra „[p]ašmonėje glūdintis atsargumas saugo nuo išsišokimų“²⁵.

1951 m. lapkričio 14 d. laiške Zakarojui Grigoraičiui sužinome apie nemalonumus, kurių kilo *Literatūros ir meno* redakcijoje dirbant skyriaus vedėju. Išspausdintoje Jokūbo Josadės recenzijoje apie Albino Žukausko eilių rinkinį *Mūsų frontas* rašyta, kad poeto kūryboje nesama poezijos specifikos – emocingumo. Kubilius apgailestauja, kad vyriausiasis redaktorius Vacys Reimeris visą bėdą suvertė būtent skyriaus vedėjui. Įdomu, kad apie darbą *Literatūroje ir mene* savo atsiminimų knygoje ... buvo... (2009) užsimena ir V. Reimeris, tik jau girdamasis, kad „...reikėjo apginti [V. K.] nuo ideologinio pobūdžio kritikos ir priekaištų, išlaikyti redakcijoje, nes jis buvo ryški kūrybinė pajėga. <...> Jis prie stalo prisiglausdavo visa krūtine, visa esybe, lyg atsiribodamas nuo visko, kas vyksta aplinkui“²⁶.

Lyginant kelių autorių egodokumentus, galima sužinoti, kaip tą pačią situaciją vertina keli epizodo dalyviai. Štai taip, Vytauto Visocko liu-

20 L., p.39.

21 D., d. 1, p. 306.

22 D., d. 1, p. 421.

23 D., d. 1, p. 431.

24 D., d. 2, p. 33.

25 D., d. 2, p. 36.

26 REIMERIS, Vacys. ...buvo.... Vilnius: Žuvėdra, 2009, p. 296, 297.

dijimu, buvo planuojama *Pasaulinės literatūros bibliotekos* serija: „Nuo pat 1983 m., nuo pačios svarstymų pradžios, paskui kaip redakcinės komisijos narys jis aktyviai dalyvavo aptariant jos profilį, patį prospektą, atrenkant autorius, ieškant vertėjų, palydimųjų straipsnių rengėjų. <...> jis primygtinai siūlė nepamiršti ne tik senovės Rytų poezijos, bet ir prozos, taip pat XX a. japonų romano.“²⁷ 1984 m. spalio 18 d. laiške minėtam asmeniui V. Kubilius prisipažįsta: „Nelabai sklandžiai išėjo man su tuo prospektu. Nesusipratau pasižiūrėti lietuviško Akutagavos, net nežinojau, kad toks buvo, nes skaičiau kitados rusiškai. <...> Dabar Akutagava vis dėlto *vieningas*, o ne *vinegretiškas*. Didžiausias rūpestis – kaip reikės visa tai aprašyti. Šiurpu!“²⁸

Egodokumentai primena, kad rašytojai (ir nusipelnę poetai, ir garbūs prozininkai) buvo privilegijuoti, jų tekstų pageidauta labiau nei literatūros ar kritikos knygų. Atrodo, kad V. Kubilius į tokią tendenciją reagavo jau triai. 1975 m. gruodžio 31 d. laiške A. Baltakiui kritikas rašė: „Perskaičiau *Poetų cechą*. Protarpiais turėjau susimąstyti ir apie save. Tavo knyga turbūt trečia ar ketvirta kritikos knyga, kurioje man skirtas neigiamo herojaus vaidmuo, be kurio, savaime aišku, negali būti literatūros. <...> Paskutinė mano knyga išėjo prieš 7 metus [*Salomėjos Nėries lyrika: trys etiudai* (1968)]. O perspektyviame leidyklos plane dešimtmečiui nėra nė vienos mano knygelės, nors turiu baigęs tris darbus.“²⁹

Kylant Sąjūdžio bangai buvo jaučiamas pagyvėjimas ir kultūroje. 1987 m. V. Kubilius laiške Stasiui Santvarui viltingai rašė: „Gyvename didelių vilčių ir gražių projektų laikotarpiu. Sudarinėjame grandiozinius praėities literatūros leidimo planus. Romanų serija prasidės nuo *Algimanto*, *Versmių* serijoje traukiami giesmynai. Jau kitais metais pasirodys V. Mykolaičio-Putino *Raštų I* tomas – visas raštų tomas. Po Žirgulio mirties sunku bus paruošti.“³⁰

Iš *Laiškų* sužinome ir apie knygų rinką 1988 m.: „J. Aisčio knyga (12 ooo egzempliorių) dingo per akimirką, nepabuvusi nei vitrinose, nei len-

27 VISOCKAS, Vytautas. [Nuoširdi draugystės šiluma]. In: *Nepaklūsęs laikui. Atsiminimai apie Vytautą Kubilių*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 43, 44.

28 L., p. 306.

29 L., p. 352.

30 L., p. 317.

tynose. Jos nebuvo leidyklos kataloguose, todėl daug kas sužinojo tik iš spaudos.“³¹

O štai 1990 m. laiške Antanui Vaičiulaičiui jau užsimenama apie leidyklos privatizaciją: „*Vagos* leidykla darysis akcinė bendrovė, valstybė pasiliks tik 40 proc. Todėl nepelningas knygas, kurių tiražas mažesnis negu 15 tūkstančių, jau bus keblu išleisti.“³² Egodokumentų autorius, išėjus knygai, dažnai junta tuštumą ir nusivylimą. Pavyzdžiui, 1986 m. *Vagos* leidyklos išleistą savo knygą *Žanrų kaita ir sintezė* jis pasitiko kritiškai: „Išėjo knyga. Tokia sugrūsta, nuobodi, atbaidanti. Laukiau jos. Nuo parašymo praėjo 5 metai. Ir dabar matai – koks baisus susiliteratūrinimas, kaip išsekę žmogiškos problemos ir situacijos, kaip niekam ji nereikalinga.“³³

Antroje *Dienoraščių* dalyje (1978–2004) jį Lietuvos Nepriklausomybės laikai ir žodžio laisvės tema. Deja, dienoraštininko žodžiais tariant, leidybos planai tebegalioja ir, regis, ima varžyti norą veikti visuomenės labui. 1989 m. liepos 25 d. *Dienoraščių* įrašė skaitome: „Rytoj turiu pradėti apie romantizmą. Graudu, kad neturiu jokie metodo, jokie akademizmo. Ir vėl turiu eseistiškai rašyti. Nėra sistemingumo, nėra jokie aiškumo. Todėl esu susikrimtęs. Vis labiau netenku pusiausvyros, kai įsibrauna aplinka su visais įsipareigojimais. Norisi paduoti pareiškimą ir nerti į pensiją. Tik ką ten daryti?“³⁴ Deja, autoriaus savigrauža dėl mėgėjiškos literatūros analizės paskutiniaisiais gyvenimo metais tik stiprėja: „Skaitau mąstytojų biografijas. Jaučiu klaidų savo diletantizmą. Pagaliau niekam nereikalingas toks paviršutinis rašymas.“³⁵ V. Kubilius be paliovos kalba apie kritikos prioritetus.

Nors kūrėjai ir stengėsi priminti apie kultūros svarbą tautos ir valstybės likimui, jau 1991 m. lapkričio 11 d. laiške išeivijos mokslininkui Rimvydui Šilbajoriui V. Kubilius nerimastingai rašė: „Knygų leidykla pas mus visai sutrikusi – keleriopai pabrango popierius ir spaustuvės, *Vaga* privati-zuojasi, tad kritikos veikalų niekas nebenori prisiimti.“³⁶

31 L., p. 329.

32 L., p. 352.

33 D., d. 2, p. 44.

34 D., d. 2, p. 101.

35 D., d. 2, p. 461.

36 L., p. 368.

Deja, kultūros reikalai Lietuvoje toliau tik prastėjo ir materialinė leidyklos bazė tebeliko labai skurdi: „Leidykla – kritiškos būklės. Spaustuvės negauna kartono, fotografijos medžiagų. Neišeina knygos, ir redaktoriams nėra iš ko algų mokėti. *Mokslo* leidyklos knygų nepriima platinti už 2 mln. [rublių].“³⁷

1992 m. laiške R. Šilbajoriui V. Kubilius rašo: „Vakar leidykloje mačiau Jūsų knygos signalinį egzempliorių – labai didelis ir gražus tomas [R.Šilbajorio knyga *Netekties ženklai: lietuvių literatūra namuose ir svetur* (1992)]. Sveikinu, nes dabar išleisti knygą pas mus beveik stebuklas.“³⁸

V. Kubiliui rūpėjo nauja lietuvių literatūros istorija, išeivijos autoriai ir jų kūrybos įvertinimas. Laiškuose skaitome: „Nebėra ką daryti. Buvau rašymo mašina. Kai neturiu ko rašyti, prasideda tuštuma. O dabar jau tikrai nebėra – Vaičiulaitis parašytas. Ko nusitverti? Tai bus tik puslapių dauginimas. Nėra naujo požiūrio. <...> Likau senos mokyklos rėmuose. <...> Dar viena viltis – rašyti istoriją. Bet tai irgi tik grafomaniškas užpildymas tuštumos. Nebent su išeivijos literatūra susitikimas.“³⁹

„Rašau tą Istoriją su dideliu nerimu. Tikriaus sakant, nerašau, o perrašinėju, kompiliuoju, durstau. Neįmanoma įeiti į tas skirtingas gamas ir iš naujo groti. Aš turėčiau vėl viską iš naujo skaityti, studijuoti, ruošti, įeiti į tą sąvokų orbitą. To negaliu padaryti – per maža laiko“⁴⁰.

Iš publikuotos V. Kubiliaus egodokumentikos ryškėja sudėtingas XX–XXI a. pradžios kuriančios asmenybės likimas. Literatūros mokslininkas, aktyvus visuomenininkas V. Kubilius Lietuvos kultūrinės atminties saugykloje paliko reikšmingų savo epochos liudijimų apie Nepriklausomybę atgavusios valstybės siekį susigrąžinti dokumentinį istorinės savo praeities palikimą ir skelbti jį. Be to, pateikė autentiškų liudijimų apie Lietuvos egodokumentikos leidybos lauką.

37 D., d. 2, p. 199.

38 L., p. 381.

39 D., d. 2, p. 203.

40 D., d. 2, p. 204.

IŠVADOS

Išanalizavę egodokumentikos leidybos procesą XX a. 10 dešimt. – XXI a. 2 dešimt. pradžioje galime daryti tam tikras išvadas. Pirma, pasikeitusi visuomeninė ir politinė situacija Lietuvoje iš esmės transformavo leidybos procesą, suteikė ir naujų galimybių publikuoti egodokumentus. Tradicinėje leidyboje pastebimas ryškus leidybos įmonių pagausėjimas, poreikio leisti egodokumentus – atsiminimus, dienoraščius, autobiografijas – padidėjimas. Tai susiję su atgauta individo raiškos laisve, ypatingu susidomėjimu istorija, asmenine patirtimi. Padidėjo atsiminimų spausdinimo tiražai, populiarumo aspektu nuo jų nedaug atsilieka dienoraščių, laiškų publikavimas. Nors ir stinga laiko bei geresnio pasirengimo, leidžiami moksliniai egodokumentikos leidiniai. XX a. pabaigoje poligrafinė kokybė buvo gana prasta – tai galima paaiškinti noru kuo greičiau ir kuo daugiau leisti egodokumentikos knygų, nekreipiant dėmesio į meniškumą, apipavidalinimą, be to, spausdinimui buvo naudojama ankstesnė materialinė spaustuvių ir medžiagų bazė. Tuo laiku vyravo savotiškas „laukinis kapitalizmas“, nebuvo paisoma autorių teisių, nebuvo ginamas socialinis kūrėjo statusas. Kita išvada susijusi su tradicinės ir skaitmeninės leidybos išsigalėjimu bei tolygiu augimu. XXI a. pradžioje ir poligrafinė, ir knygos meno kokybė Lietuvoje žymiai pagerėjo, atsirado didesnis memuaristikos ir mokslinių egodokumentų leidybos poreikis. Pastebima tendencija, kad vienos leidyklos pačios ieško egodokumentinių tekstų, užsako juos, siūlo autoriams rašyti atsiminimus, o kitos spausdina joms pateiktus tokio žanro rankraščius. Deja, daug žalos leidybai padarė 2008 m. užklupęs ekonominis sunkmetis, kuris pakoregavo leidėjų ir skaitytojų galimybes. Egodokumentika skaitmeninama (e. paveldas, projektas LEGODOK), tačiau elektroninių egodokumentikos knygų, kaip ir apskritai netradicinės leidybos proveržio, dar nepastebime. Egodokumentika plinta socialiniuose tinkluose, funkcionuoja ir nelegali skaitmeninių leidinių rinka, kurią palaiko nemokamo skolinimo(si) / keitimosi ir skaitmeninimo idėjos šalininkai (pvz., www.linkomanija.net). Visos šios tendencijos gali būti įdomi kryptis būsimiems moksliniams tyrimams.

1. ASSMANN, Aleida (2011). Prisiminimai ir atmintis. *Bernardinai*. [Interaktyvus], žiūrėta 2015-09-10. Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-09-aleida-assmann-prisiminimai-ir-atmintis/62370>.
2. ASSMANN, Aleida. *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 425 p. ISBN 0521165873.
3. *Atminties komunikacija archyvuose, bibliotekose ir muziejuose: mokslo, politikos ir praktikos sąveika*: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga, 2007, spalio 4–5 d., Vilnius. Sud. Arvydas Pacevičius, Zinaida Manžuch. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. 288 p. ISBN 978-9955-33-314-2.
4. BARTKIENĖ, Kristina. *XX amžiaus antrosios pusės lietuvių išeivijos rašytojų memuarai: žanro raida*. Daktaro disertacija Humanitariniai mokslai, filologija (04 H). Kaunas: VDU, 2010.
5. BERENIS, Vytautas. Egodokumentų tyrimai: ištakos, metodai, perspektyvos. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, Nr. 6. Vilnius: LKTI, 2015, p. 90.
6. ČEKYS, Jonas. Knygos kūrėjų talkoje. Atsiminimai. Vilnius: Vaga, 1995. 342 p. ISBN 5-415-00414-9.
7. DAUGUVIETYTĖ, Galina. *Perpetuum mobile*. Vilnius: Tyto alba, 2002. 256 p. ISBN 9986-16-231-9.
8. *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*. Sud. Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 113–126. ISBN 978-609-459-198-3.
9. ERL, Astrid. *Memory in Culture*. Pallgrave and Macmillan, 2011.
10. GAIDYS, Vladas. Kolektyvinės atminties tyrimai Lietuvoje 1989–2009 metais. Iš *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*. Sud. A. Nikžentaitis. Vilnius: LII, 2011, p. 327–336. 490 p.
11. GLINSKIS, Rimantas. *XX amžiaus lietuvių dienoraščiai*. Tarp literatūros ir dokumento. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 130. 184 p. ISBN 978-9955-698-21-0.
12. GRIGORAVIČIENĖ, Erika. Sovietmečio atminimo erdvės: menas ir memuarai. In: *Ars memoriae: atmintis – dailės funkcija ir tema (XVIII–XXI a.)*. Dailės istorijos studijos, Nr. 3. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2008.
13. JAKONYTĖ, Loretta. *Rašytojo socialumas*. Lietuvių rašytojų savivoka XX amžiaus 10-ame dešimtmetyje. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. 256 p. ISBN 9955-698-06-3.
14. JURGUTIENĖ, Aušra. Kritikas romantizmo spąstuose. In: *Colloquia*, Nr. 17, p. 11–42.
15. KALMRA, Eda. Apie fotografijų reikšmę kultūrinės atminties ir prisiminimų kontekste. Iš estų kalbos vertė Danutė Sirijos Giraitė. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, Nr. 6. Vilnius: LKTI, 2015, p. 86.
16. KUBILIUS, Vytautas. *Dienoraščiai 1945–1977*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006. 480 p. ISBN 9955-698-18-7.
17. KUBILIUS, Vytautas. *Dienoraščiai 1978–2004*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. 488 p. ISBN 9955-698-46-3.
18. KUBILIUS, Vytautas. *Laukiau atsakymo*. Laiškai, novelės. Sud. Janina Žekaitė. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006. 494 p. ISBN 9986-39-461-9.
19. *Lietuvos spaudos statistika: 1991*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1993, p. 7–24.

20. *Lietuvos spaudos statistika: 1992*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1993, p. 7–24.
21. *Lietuvos spaudos statistika: 1993*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Bibliografijos ir knygotyros centras, 1994, p. 9–23.
22. MARKEVIČIENĖ, Neringa. *Balio Sruogos kūrinio „Dievų miškas“ rašymo ir redagavimo istorija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014. 550 p. ISBN 978-609-425-138-2.
23. MISIŪNAS, Remigijus. Leidyba prieškario ir šandienos Lietuvoje: patirties lyginamoji analizė. In: *Knygotyra*, 2014, Nr. 62, p. 273–289.
24. *Nepaklusęs laikui*. Atsiminimai apie Vytautą Kubilių. Sud. Donata Mitaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011. 342 p. ISBN 978-609-425-048-4.
25. *Nevienareikšmės situacijos*. Pokalbiai apie sovietmečio literatūros lauką. Sud. Rimantas Kmita. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2015. 568 p. ISBN 978-609-425-143-6.
26. PELURITYTĖ, Audinga. Vytauto Kubiliaus kritikos tekstų poetika. In: *Colloquia*, Nr. 17, 2006, p. 43–54.
27. Prieiga per internetą <http://ajapaik.ee>. Taip pat žr. <https://www.facebook.com/ajapaik?fref=ts> [žiūrėta 2015 09 04].
28. *Rašytojas ir cenzūra*. Sud. Arvydas Sabonis, Stasys Sabonis. Vilnius: Vaga, 1992. 577 p.
29. *Rašytojas pokario metais*. Dokumentų rinkinys. Sud. Laima Arnatkevičiūtė, Jolanta Barauskaitė, Rūta Brūzgienė ir kt. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1991. 592 p. ISBN 5-415-00867-5.
30. SAVICKA, Aida. *Įtinklinta visuomenė: vientisumo problema*. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, Nr. 1. Vilnius: LKTI, 2011, p. 50–62.
31. SAVICKA, Aida. Šiuolaikinės bendruomenės sampratos transformacijos. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, nr. 4. Vilnius: LKTI, 2014, p. 142–159.
32. SPRINDYTĖ, Jūratė. Vytauto Kubiliaus savivokos konfliktas: tarp metodologijos ir kūrybiškumo. In: *Colloquia*, 2007, Nr. 19, p. 80–94.
33. SUBAČIUS, Paulius. *Tekstologija*. Teorijos ir praktikos gairės. Vilnius: Aidai, 2001. 592 p. ISBN 9955-445-28-9.

EGODOCUMENTS PUBLISHING IN LITHUANIA 1991–2015: PUBLISHED LETTERS AND DIARIES OF VYTAUTAS KUBILIUS

MARGARITA DAUTARTIENĖ

SUMMARY

Publication provides an analysis of egodocuments (*sensu stricto*) publishing in Lithuania from XX century 10 decade to XXI century. Changes in society brought by XX century transformed publishing process and literature field. 5 publishing houses owned by the government („Vaga“, „Vyturyš“, „Mintis“, „Mokslas“, „Šviesa“)

were accompanied by many private enterprises, which instantly responded to the reader's request of such publications, which in Soviet times were not available or had never been published because of ideological censorship. At the 9 decade of XX century autobiographical writing, autobiographical cultural practices became very popular. This happened mainly because of tendency for individual to witness history, be a part of historical events. The dissemination of egodocuments through traditional and digital publishing, participation in social networks becomes important storage of cultural memory and object of scientific research. Vytautas Kubilius's published letters and diaries demonstrates publishing tendencies of Lithuania and the context of egodocument's publishing.